

**Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
Správa slovenských jaskýň, Liptovský Mikuláš**

**PROGRAM ZÁCHRANY
Nitrianska hradná jaskyňa**

Spracoval: Igor Balciar, Ing. Peter Gažík

Liptovský Mikuláš, 2017

1. Súčasný stav prírodnej pamiatky

1.1. Vyhodnotenie doterajšej ochrany chráneného územia

1.1.1. Východiskové údaje

a) Základné údaje

Podľa § 24 zákona o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z. z. (ďalej len „zákon“) sú všetky jaskyne na území Slovenska prírodné pamiatky. V jaskyniach platia osobitné zákazové ustanovenia, ktoré určuje § 24 ods. 4 a 5 zákona. Všetky jaskyne sú podľa Ústavy Slovenskej republiky vo vlastníctve štátu a Štátna ochrana prírody, Správa slovenských jaskýň ako odborná organizácia Ministerstva životného prostredia SR zabezpečuje starostlivosť a ochranu jaskýň na celom území Slovenskej republiky.

Nitrianska hradná jaskyňa (RCIS 138) – sa nachádza v oblasti Podunajskej nížiny, v Zoborsko-žibrickom kráse v katastrálnom území mesta Nitra I. (okres Nitra). Predstavuje inaktívnu puklinovú jaskyňu, sčasti vyplnenú sedimentami. Je to prírodná pamiatka a jej celková dĺžka je 39 m.

b) Podmienky ochrany

V zmysle § 24 ods. 4 zákona je **zakázaná činnosť** uvedená v bodoch nasledovne:

- a) vstúpiť alebo inak preniknúť do nej; zákaz sa nevzťahuje na vstup alebo iný prienik v súvislosti s výkonom štátneho dozoru alebo inej kontrolnej činnosti, s výkonom činnosti spojenej so zabezpečovaním odbornej starostlivosti o jaskyňu a jej ekosystémy, ak túto činnosť vykonáva alebo obstaráva organizácia ochrany prírody, na vstup do sprístupnenej jaskyne podľa odseku 15 a na vstup do verejnosti voľne prístupnej jaskyne podľa odseku 18,
- b) poškodzovať a ničiť chemickú a mechanickú výplň jaskyne, biotopy živočíchov a ostatné zložky a prvky jaskynného ekosystému,
- c) zbierať nerasty a skameneliny, archeologické nálezy, paleoantropologické nálezy a ich časti, chytať alebo usmrtiť živočíchy,
- d) vykonávať činnosť meniacu stav vodných tokov, jazier a miest presakovania zrážkových vôd,
- e) vykonávať technické geologické práce, banskú činnosť a činnosť vykonávanú banským spôsobom,
- f) skladovať alebo vyrábať priemyselné výrobky, poľnohospodárske produkty a iné materiály,
- g) táboriť, bivakovať alebo zakladať oheň,
- h) vpustiť alebo ustajniť hospodárske zvieratá alebo domáce zvieratá,
- i) organizovať telovýchovné, športové alebo kultúrno-výchovné podujatie, ako aj iné spoločenské podujatie prístupné verejnosti,
- j) znečisťovať podzemné priestory,
- k) rušiť pokoj a ticho,
- l) umiestniť stavbu,
- m) umiestniť reklamné alebo propagačné zariadenie, informačnú tabuľu neslúžiacu na ochranu jaskyne alebo robiť reklamu na vstup do nesprístupnenej jaskyne.

V zmysle § 24 ods. 5 zákona v jaskyni sa **súhlas** orgánu ochrany prírody vyžaduje na:

- a) zriadenie výskumnej stacionárnej stanice alebo výskumnej plochy,
- b) sprístupnenie a prevádzkovanie jaskyne alebo jej časti na kultúrno-výchovné účely, liečebné účely a na iné verejné sprístupnenie (ďalej len „sprístupnenie jaskyne“),

- c) vykonávanie prípravy alebo výcviku a s nimi súvisiacich činností ozbrojenými zbraňami, ozbrojenými silami, v oblasti civilnej ochrany, Hasičským a záchranným zborom, horskou službou alebo zložkami integrovaného záchranného systému,
- d) inštaláciu alebo použitie zariadenia na svetelné a hlukové efekty, najmä na ohňostroj, laserové zariadenie, intenzívny svetelný zdroj, reprodukovanosť hudbu,
- e) nakrúcanie filmu.

V zmysle § 24 ods. 9 zákona je **zakázaná činnosť** v ochrannom pásme jaskyne uvedená v bodoch nasledovne:

- a) vykonávať činnosti uvedené v § 24 ods. 4 písm. d) až f) a l) zákona,
- b) vykonávať pozemnú a leteckú aplikáciu chemických látok a hnojív najmä pesticídov, herbicídov, toxických látok, priemyselných hnojív a silážnych štiav pri poľnohospodárskej lesohospodárskej a inej činnosti,
- c) ustajniť hospodárske zvieratá alebo umiestniť košiar,
- d) ťažiť drevnú hmotu holorubným hospodárskym spôsobom,
- e) zakladať oheň mimo uzavretých stavieb.

V zmysle ods. 10 § 24 zákona v ochrannom pásme jaskyne sa **súhlas** orgánu ochrany prírody vyžaduje na:

- a) vykonávanie činnosti uvedených v § 24 ods. 5 písm. c) zákona,
- b) vypúšťanie vodnej nádrže alebo rybníka,
- c) umiestnenie zariadenia na vodnom toku alebo na inej vodnej ploche neslúžiaceho správe vodného toku,
- d) likvidáciu geologického diela alebo geologického objektu,
- e) výstavbu lesnej cesty alebo zväžnice,
- f) rozorávanie existujúcich trvalých trávnych porastov,
- g) táborenie, vykonávanie horolezeckých, skalolezeckých výstupov alebo skialpinizmu,
- h) vjazd a státie motorového vozidla alebo záprahového vozidla na pozemky za hranicami zastavaného územia obce mimo diaľnice, cesty, miestnej komunikácie a parkoviska; § 13 ods. 3 zákona platí rovnako,
- i) organizovanie telovýchovného, športového alebo kultúrno-výchovného podujatia, ako aj iného verejnosti prístupného spoločenského podujatia.

Výnimky z podmienok ochrany:

Na Nitriansku hradnú jaskyňu sa toho času nevzťahujú žiadne výnimky z podmienok ochrany.

c) Charakteristika prírodných hodnôt

Prvý **archeologický výskum** vykonal v roku 1931 Jaroslav Böhm (in Bárta, 1987), ktorý zdokumentoval prítomnosť niekoľkých pravekých črepov tzv. maďarovskej kultúry, zo strednej doby bronzovej. Podrobnejší výskum jaskyne popísal Juraj Bárta (1960), ktorý sa tiež sústredil prevažne na archeológiu zastúpenú paleolitickými nálezmi. V blízkom okolí jaskyne sa našli v roku 1957 silixové úštepky z radiolaritu, na základe ktorých sa dá predpokladať, že jaskyňa bola osídlená už v paleolite. Neskôr v literatúre opisuje (Bárta, 1987), že jaskyňa sa nachádza v 30 m výške v SV bralinatej časti jurského vápencového hradného kopca. Väčší z dvoch vstupných otvorov založený na tektonickej pukline má tvar trojuholníka so základňou dĺžkou 2,1 m a výškou 2,7 m. Po 10 m dĺžky jaskyňa pokračuje dvoma smermi. Do hornej chodby sa vstupuje po prekonaní 2 m vysokého skalného stupňa, dolná chodba pokračuje plazivkou a v ďalšej časti jaskyne nazwanej Pribinova sieň sa obe chodby spájajú. Zo spomínanej siene vybieha jedna slepá chodba nazvaná Netopieria. Záver siene tvorí úzky,

umelo upravený prielez klenbovitého tvaru so šírkou 1,3 m a výškou do 0,6 m, po ktorého prekonaní sa dostávame do priestoru vyúsťujúceho na povrch klenbovým otvorom s výškou cca 1,7 m.

V literatúre Bárta spomína, že v rokoch 1942–1943 z jaskyne boli vyexploatované sedimenty, ktoré sa neskôr použili na úpravu chodníkov hradného svahu (Bárta, 1960, 1987). Pri vyvážaní sedimentov bolo nájdených niekoľko bližšie neručených mincí (pravdepodobne stredovekých) a údajne aj jedna zlatá. Podľa Bárta (1987) archeológ Karol Anđel v roku 1969 spomínal, že vo vyvezenej žltej spraši boli aj ľudské kosti, ako aj veľké zvieracie kosti s veľkými kĺbmi, o ktorých dnes predpokladáme, že by mohli byť pozostatkami jaskynného medveďa. Spomínaný neodborný zásah značne narušil možnosť ďalšieho systematického archeologického výskumu zameraného na prípadné možnosti najstaršieho osídlenia Nitry. Podrobnejší výskum sedimentov v jaskyni potvrdil prítomnosť žltej sprašovej vrstvy z poslednej chladnej fázy piateho pleistocénneho zaľadnenia. V jej spodnej časti sa nachádzala tenká vrstva uhlíkov, ktorú tu pravdepodobne zanechal praveký človek v koncovej fáze starej doby kamennej. V mladších holocénnych usadeninách jaskynného dna sa našli v r. 1952 črepy z 11.–18. stor., stredoveké kince a ďalšie železné predmety (kovanie). Zo spomínaných železných predmetov má najväčší význam malá ohnutá sekerovitá hrivna s prebitým uchom, ktorú archeológovia považujú za jednu z foriem výmenného platidla v 9. storočí. Je to prvý materiálny dôkaz pobytu Slovanov z tohto stor. na Nitrianskom hrade. V roku 1952 sa v jaskyni našli štiepané kamenné nástroje, ktoré z typologického hľadiska možno považovať za výrobok lovcov a zberačov zo staršej doby kamennej.

Jaskyňa je vytvorená v tmavých doskovitých krinoidových vápencoch tribečskej skupiny s rohovcami jurského veku (Gaál in verb.).

Z chiropterologického hľadiska jaskyňu skúmala Lehotská a kol. (2002) a nepredpokladá výskyt zimujúcich netopierov vo vyššom počte ani v budúcnosti. Zo starších monitoringov možno uviesť nález druhu *Myotis oxygnatus* (1 ex. v roku 1968), *Rhinolophus hipposideros* (2 ex. v roku 1969) a *Rhinolophus ferrumequinum* (1974). V roku 1997 a 1998 bola lokalita kontrolovaná členmi ZO SZOPK *Miniopterus* z Bratislavy.

1.1.2. Časový prehľad vykonaných opatrení

Jaskyňa pod hradom je známa od nepamäti, prvá písomná zmienka venovaná jej vedeckému výskumu v dostupnej literatúre pochádza z roku 1931, kedy sa jej výskumu (popri výskume okolia), venoval Jaroslav Böhm. V roku 1951 ju opísal člen Slovenskej speleologickej spoločnosti Dezider Horvát, avšak opis nebol nikde publikovaný (archív SSS). V roku 1960 sa jaskyni venoval Juraj Bárta, ktorý v nej vykonal základný archeologický výskum. Neskôr jaskyňu podrobnejšie popísal aj z geologického hľadiska a uvádza aj názvy jednotlivých jej priestorov (Bárta, 1987). Jaskyňa bola sporadicky monitorovaná aj za účelom mapovania výskytu netopierov, avšak bez významnejších nálezov. Mapovú dokumentáciu vyhotovili P. Holúbek a P. Vaněk dňa 26.4.2017. Následne 23.5.2017 preskúmali jaskyňu pracovníci Správy slovenských jaskýň za účelom vyhotovenia programu záchrany.

1.1.3. Zhodnotenie súčasného stavu

V súčasnosti je jaskyňa prístupná oboma vchodmi. Jej priestory, hlavne v spodnejších častiach, sú znečistené najmä komunálnym odpadom, ktorý je potrebné z jaskyne odstrániť. V tesnej blízkosti jaskyne sa pracuje na rekonštrukcii prístupového chodníka vedúceho

z parkoviska na Nitriansky hrad a teda je potrebné ošetriť a usmerniť prípadný vstup turistov do jej priestorov.

1.2. Faktory a príčiny ohrozenia chráneného územia

Jaskyňa ako prírodná pamiatka je toho času znečistená komunálnym a z časti aj stavebným odpadom, ktorý je potrebné odstrániť.

1.3. Zhodnotenie vzťahu k územno-plánovacej dokumentácii regiónu a k dotknutým obciam

Územno-plánovacia dokumentácia pre mesto Nitra nie je v rozpore s predkladaným programom záchrany.

2. Opatrenia na odstránenie príčin ohrozenia

2.1. V oblasti legislatívy

Jaskyňa je prírodnou pamiatkou a nachádza sa v tesnej blízkosti rekonštruovaného chodníka smerujúceho z parkoviska na Nitriansky hrad. Jej vchod t.č. nie je zabezpečený a vstup do nej je zo zákona zakázaný. Po jej vyčistení a nenáročnej úprave prístupu a vnútorného priestoru uvažujeme nad vyhlásením jej úvodnej časti v dĺžke 10 m za verejnosti voľne prístupnú jaskyňu, aby sme tak ošetrili jej návštevnosť a zabezpečili tiež starostlivosť o jej priestory.

2.2. V oblasti praktickej starostlivosti

Priestory jaskyne je potrebné vyčistiť od komunálneho a stavebného odpadu. Nízku plazivkovitú chodbu smerujúcu nadol, nachádzajúcu sa vo vzdialenosti 10 m od severného vchodu do jaskyne je potrebné zabezpečiť proti vstupu návštevníkov. Odporúčame väčšiu časť vstupného otvoru do chodby s rozmermi cca 0,8 x 0,8 m zamurovať s použitím prírodného materiálu z jaskyne a blízkeho okolia. Tak isto je potrebné zabezpečiť vstup z druhého vchodu do jaskyne a to v mieste zúženia s rozmermi 0,6 x 1,3 m. Po vyhlásení jaskyne za verejnosti voľne prístupnú je potrebné ju označiť štátnym znakom a informačnou tabuľou s opisom jaskyne, jej históriou a mapovým podkladom s vyznačením sprístupnenej časti. Jaskyňu bude potrebné monitorovať členmi stráže prírody.

2.3. V oblasti monitoringu

Po vykonaných opatreniach je predpoklad, že v budúcnosti dôjde k zlepšeniu stavu jaskyne hlavne čo sa týka zamedzeniu jej znečisťovania. Navrhujeme jaskyňu monitorovať členmi speleologickej strážnej služby.

2.4. V oblasti výchovy a spolupráce s verejnosťou

Je potrebné oboznámiť verejnosť o hodnotách a zraniteľnosti tejto jaskyne. Túto činnosť zabezpečíme vyhlásením jaskyne za verejnosti voľne prístupnú a tiež označením jaskyne informačnou tabuľou v troch jazykových mutáciách (slovenčina, maďarčina, angličtina).

2.5. Harmonogram opatrení (termíny, náklady a zodpovednosť za realizáciu)

Lokalita č.:	Názov:	Typ opatrenia:	Finančná čiastka a zdroj:	Obdobie realizácie:	Zodpovedná organizácia:	Poznámka:
1	Nitrianska hradná jaskyňa	1. Odstránenie komunálneho odpadu z jaskyne	480,- € s DPH	2018 - 2020	ŠOP SR-SSJ	
		2. Zabezpečenie neprístupných častí jaskyne voči vniknutiu nepovolaných osôb (zamurovanie)	1920,- € s DPH	2018 - 2020	ŠOP SR-SSJ	
		3. Monitorovanie jaskyne speleologickou strážnou službou	600 € (300€/rok/2 strážcovia)	2018-2020	ŠOP SR-SSJ	Monitoring zabezpečený členmi speleologickej strážnej služby

3. Záverečné údaje

3.1. Použité podklady a zdroje informácií

- Zákon o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z. z.

- Archív SSS

BÁRTA, J. 1960: Paleolitické nálezy v Nitre a jej okolí. Archeologické rozhledy, 12, 6, 318–325

BÁRTA, J. 1987: Objavy v hradnej jaskyni. Život a kultúra mesta Nitra, 11, 9, Nitra, 13–14, 36–37

BELLA, P. A KOL. 2007: Zoznam jaskýň Slovenskej republiky. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš, 364 s.

LEHOTSKÁ, B. 2002: Zimovisko netopierov pod Nitrianskym hradom, Vespertilio medzinárodný chiropterologický časopis. 6, 144

4. Prílohy

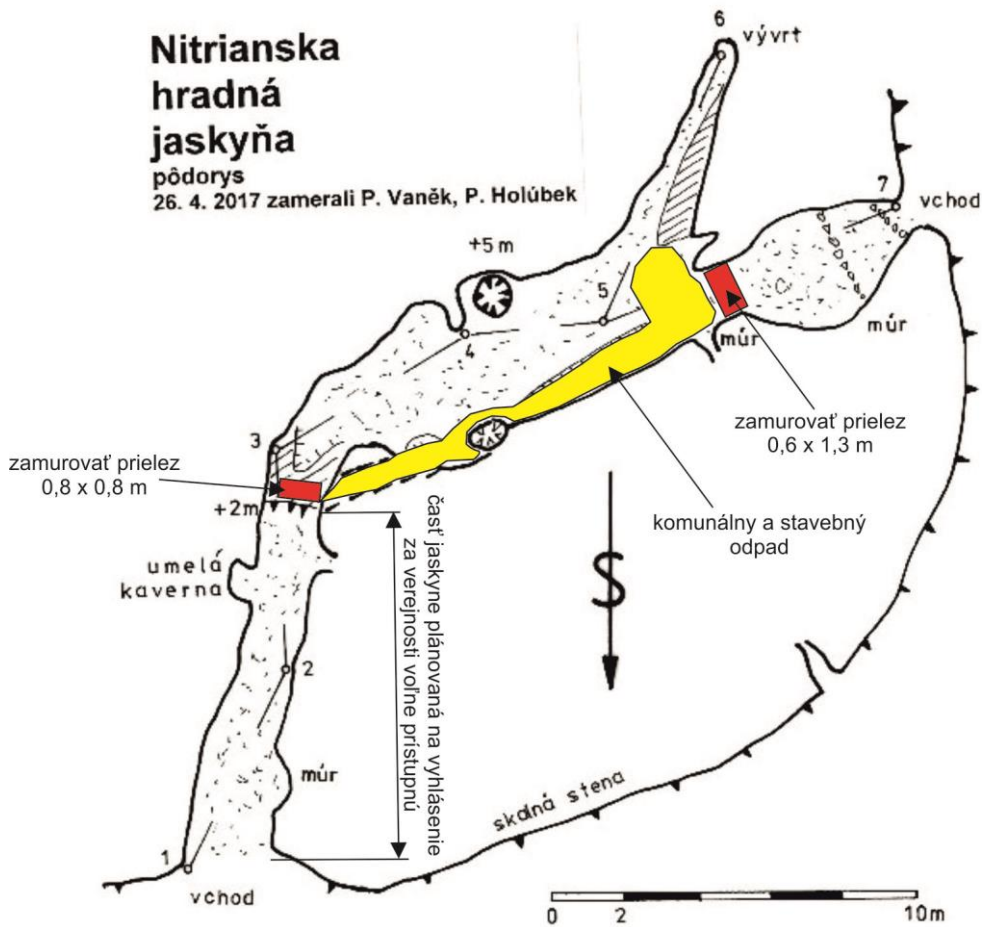
4.1. Mapa lokalizácie

(príloha)

4.2. Prehľad foriem vlastníctva podľa druhov pozemkov

Jaskyne sú vo vlastníctve Slovenskej republiky a spravuje ich Štátna ochrana prírody, Správa slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši. Vchod do Nitrianskej hradnej jaskyne sa nachádza v katastrálnom území mesta Nitra na pozemku KN-C parc. č. 1 a 10, druh pozemku – zastavaná plocha a nádvorie, vlastník Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Nitra, Nám. Jána Pavla II. č.7, NITRA, PSČ 95050, SR, LV 3318.




4.3. Mapa jaskyne

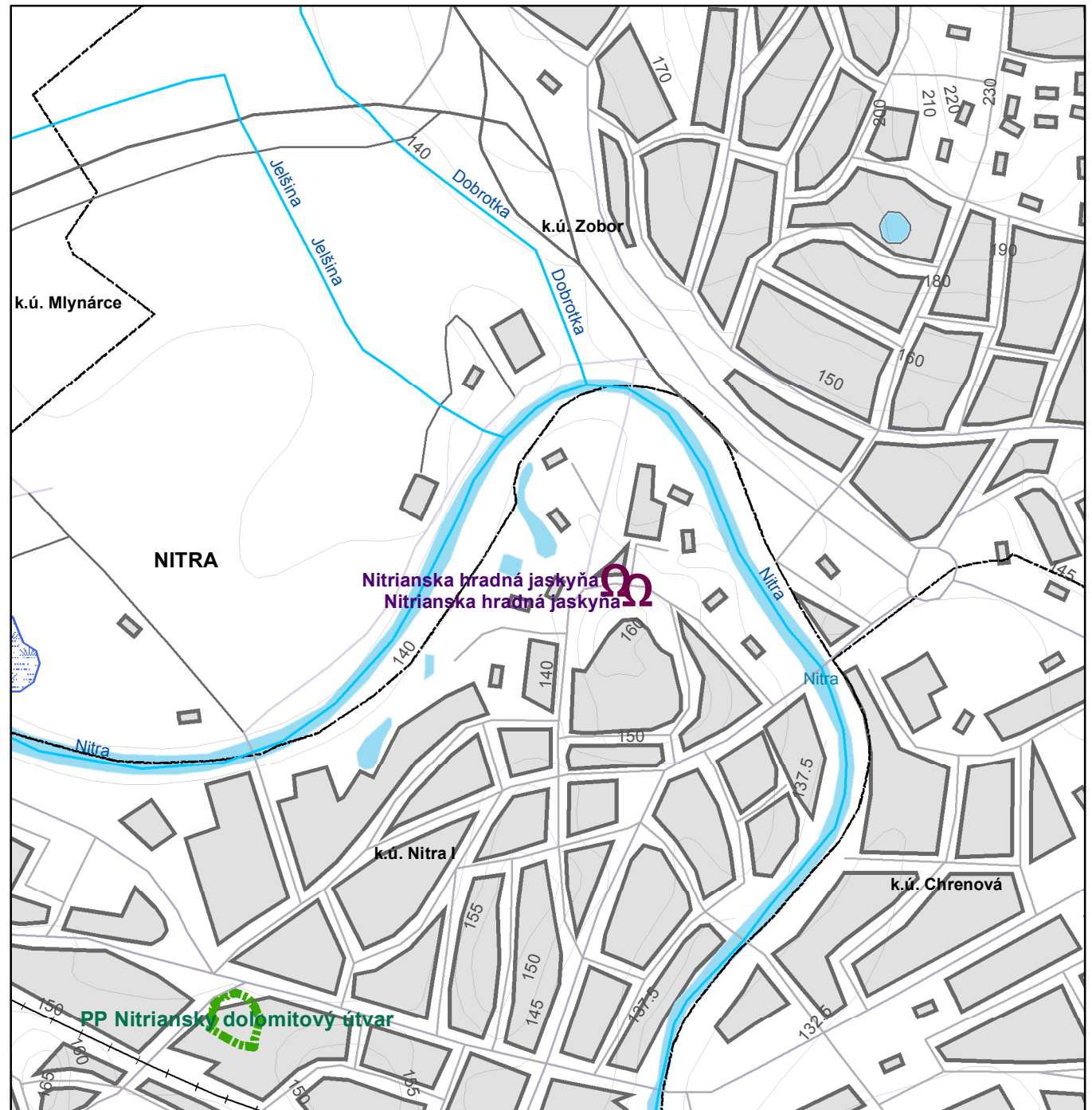


4.1.

Mapa lokalizácie prírodnej pamiatky Nitrianska hradná jaskyňa

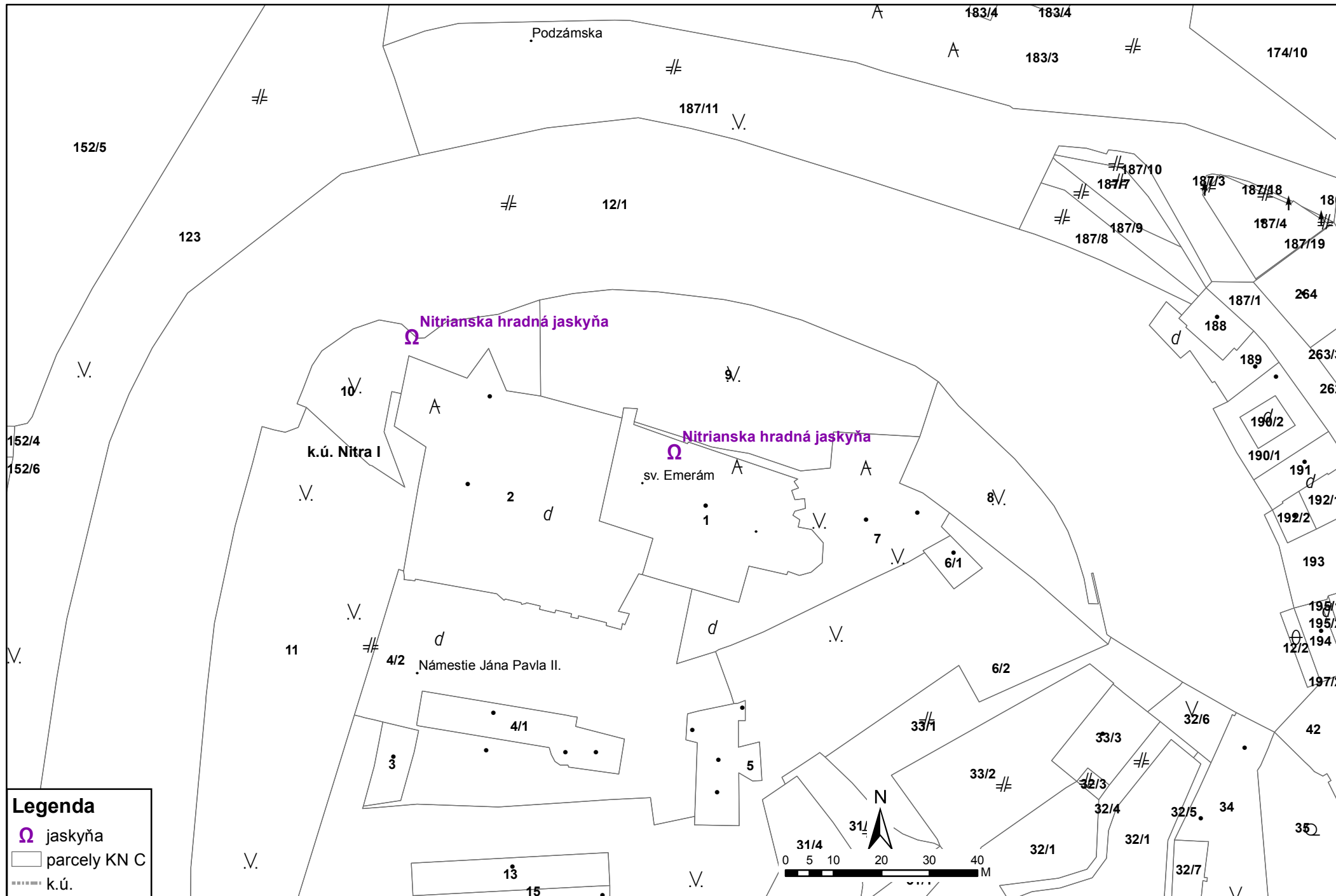
Legenda

-  Jaskyne
-  MCHU
-  ku



1:15 000

300 150 0 300 Metrov



Legenda
Ω jaskyňa
▭ parcely KN C
- - - k.ú.

0 5 10 20 30 40 M

↑ N